

Генератор на прізвище Бурлюк

22 липня минає 130 років від дня народження «батька російського футуризму», «америкоанського Ван Гога», основоположника японської лінографіки на лінолеумі, нашого земляка, чие ім'я сьогодні широко знає в усьому світі.

Петро НЕСТЕРЕНКО,
для «СУМЩИНИ»

Сумщина по праву пишається тим, що на хуторі Семиротівка (нині Лебединський район) народився Давид Давидович Бурлюк (1882–1967) – художник, поет, прозаїк, генератор ідей та основоположник російського футуризму, який став одним із найвідоміших українців ХХ століття. Але доля земляка склалася далеко не просто. Із майже 85 прожитих літ 47 мешкав за кордоном – у США, Росії, Японії, Франції, Німеччині... Скрізь, де бував, вражав кмітливим своєю енергією та химерністю ідей. Його творча спадщина розкидана по різних континентах. І лише в останні роки письменники, журналісти, науковці почали збирати камені, робити все належне, аби ця неординарна постать постала перед нами в усій величі.

ПОВЕРНЕННЯ ІЗ НЕБУТТЯ

Цікаві деталі про Давида Бурлюка і «бурлюкоцентризм» уперше дізнався від відомого поета і журналіста сумчанина Олександра Вертіля. Щоразу він із таким захопленням розповідав про митця-новатора, що хотілося слухати ці оповіді ще і ще. Справа в тім, що О. Вертіль уже тривалий час вивчає життя і творчість відомого земляка, і можна сміливо сказати, що став справжнім бурлюкознавцем. Як значає лауреат Шевченківської премії, письменник і меценат Михайло Слабошпицький, «Вертіль докладно вивчив життєву одісею ексцентричного чоловіка, який – хоч і писав російською – постійно наголошував, що він – українець, козацький праправнук. У процесі бурлюкознавчих студій Вертіль почав спілкуватися з бурлюкофілами

різних країн (а ми собі не дуже уявляємо, наскільки популярний Бурлюк у світі – і в США, і в Канаді, і в Японії, та й не тільки в них є товариства його модераторів)».

Закономірно, що саме О. Вертіль став першим перекладачем поезій Давида Давидовича українською мовою – мовою, якою все життя мріяв писати Д. Бурлюк. Книга «Світло Бурлюка зійшло...», що вийшла друком три роки тому завдяки старанням Української академії банківської справи НБУ, стала справжньою подією в культурно-мистецькому житті України і тих держав, де знають і цінують творчу спадщину цього видатного поета і живописця.

Незабаром у київському видавництві «Ярослав Вал» вийде друком друге доповнене видання цієї збірки, але вже під назвою «Тонкофінгерпринт». Під однією обкладинкою будуть розміщені майже 140 поезій не тільки Давида Давидовича, а і його молодшого рідного брата Миколи (1890–1920), який теж був поетом і брав активну участь у русі футуристів.

МАЛА БАТЬКІВЩИНА МИТЦЯ

Отже, Семиротівка (Рябушки) є малою батьківщиною художника і поета. Його мати, Людмила Йосипівна, була представницею польсько-шляхетського роду Міхневичів, пов'язаного з Ромнами, а батько, Давид Федорович, за фахом – агроном, якого залюбки брали на посади управителя маєтків, що високо оплачувалися. Тож сім'я не бідувала. І хоч життя митця було бурхливим і поза Україною, все ж у численних спогадах Давид Бурлюк наголошував на своєму українському походженні. В мемуарах йдеться і про рід Бурлюків, і про Семиротівку, і міркування стосовно української культури. Власне, Давид Бурлюк і сам став часточкою вітчизняної культури та історії.

Ще з раннього дитинства хлопчик починає вести щоденник у рідній Семиротівці, в якому, окрім різних записів, з'являлися й малюнки. Саме тут він намалював перший портрет – сестри Людмили. Зама-

льовки рідного хутора, його любили приваблювали односельців, утелів. А 1894 року Давида, як здибного хлопця, прийняли до Сумської Олександрівської чоловічої гімназії. Вчитель малювання Олександр Веніч відразу ж звернув увагу на меткого і обдарованого учня. Допомогав йому. А вже пізніше Д. Бурлюк розвивав свої здібності у Казанському, Одеському та Московському училищах, у приватних студіях Мюнхена і Парижа. Мешкав і в Харкові, де експонував свої твори на виставках місцевих художників, а село Чорнянка на Херсонщині стало своєрідною «столицею» всеросійського футуризму. Цікаво, що сюди частенько навідувалися учні й послідовники Бурлюка – Б.Лівицький, О.Кручених, В.Каменський, В.Маяковський...

УЧИТЕЛЬ МАЯКОВСЬКОГО

До речі, Давид Бурлюк, який швидко опанував ази живопису й поезії, став достойним учителем для багатьох майбутніх художників і літераторів-початківців. Дружба і творча співпраця з Володимиром Маяковським – то особлива сторінка в житті митця. По знайомилися вони 1911 року під час навчання в училищі живопису різьблення. Вже пізніше Маяковський згадував: «З повсякчасною любов'ю думаю про Давида. Прекрасний друг, мій справжній учитель». Бурлюк зробив з мене поета. Читав мені французів і німців. Підсовував книжки. Не відпускав ні на крок. Видавав щодня по 50 копійок. Щоб писати, не голодуючи...».

З ініціативи Бурлюка в 1912 році вийшов збірник «Ляпас суспільному смаку», девіз якого – «На захист вільного мистецтва». Відкривалася книга колективним футуристичним маніфестом, у якому проголошувалася відмова від класичних традицій, відмежування від усталених літературних шкіль, стверджувалися принципи нового поетичного напрямку, засновані на самодостатній творчості. Епатований тон маніфе-

Давид БУРЛЮК
Меморіальна дошка
на будівлі Олександрівської
гімназії в Сумах, де навчався
митець

сту спровокував критику та шалені нападки на збірник, що одночасно стало рекламою для нового напрямку: футуристи швидко набули шумливого, скандальної популярності. В 1912–1914 роках Д. Бурлюк розвиває бурхливу видавничу діяльність, спрямовану на подальше об'єднання поетів і художників, наближених до футуризму.

Окремо варто сказати про збірник «Садок суддів», що поклав початок російського футуризму як літературної течії. Саме Бурлюк виступив організатором і пропагандистом нової поетичної школи. Манера написання віршів була співзвучна і манері Бурлюка-художника. В ті роки (1913–1914) входять й інші збірники, в яких дру-

Фото Володимира КОВАЛЕНКА

кувалися вірші, теоретичні статті і маніфести футуристів, а також кубістські малюнки. Тоді ж Д. Бурлюк і В. Маяковський здійснили величезне лекційне турне російськими провінціями (в автобіографії Давид Давидович називає 27 міст).

У ГУЩІ ЖИТТЯ

А тим часом все частіше й частіше Д. Бурлюк організовує свої виставки, виступає з доповідями. З цієї метою побував на Далекому Сході. Бачили митця і у Києві, Москві, Петрограді. Характер творів Бурлюка-художника можуть передати назви його картин, як-от: «Принцип проникаючого розфарбування в зображенні 3-х точок зору», «Синтетичний пейзаж: елементи неба й елементи розкладання площин, інтродуційовані в зображенні з чотирьох точок зору» тощо. Роботи шокували багатьох нетрадиційністю, сміливістю, викликом. Водночас Д. Бурлюк творив і в традиційному стилі – «Фрукти», «Сад навесні», «Козак Мамай» (до речі, кілька варіантів), «Південь на Дніпрі», «Карусель», «Рибалки» та інші. Двоє полотен із цього циклу зберігаються в Сумському художньому музеї імені Никанора Онацького.

Життя Д. Бурлюка було постійно в русі. В період громадянської війни він опиняється в Башкирії, а потім – у Сибіру і на Далекому Сході, де й надалі веде активну пропаганду футуризму – авангардистської течії, що існувала в європейському мистецтві 10–20 рр. ХХ століття і проголошувала відмежування від традиційної культури, естетику сучасної урбаністичної цивілізації.

ТАМ, ЗА ОКЕАНОМ

1920 року митець емігрував до Японії. А через два роки опинився вже у США, де разом з дружиною створюють видавництво і друкують прозу, вірші, публіцистику і мемуари, видають журнал «Колір і рима». Давид Бурлюк працює у газеті «Русский голос», входить до літературної групи «Серп і молот». Щорічно брав участь у різноманітних виставках, займався фотомистецтвом. В п'ятдесятих роках у Хем-

птоні Бейс (Лонг-Айленд) відкрив власну галерею. Помер 15 січня 1967 року в Лонг-Айленді (США).

СВІТИЛО БУРЛЮКА ЗІЙШЛО...

Таким був видатний митець, чий внесок у світовий авангардизм ХХ століття визнаний дослідниками багатьох країн як вагомий і непересічний. І то справедливо. Бо ж Давид Давидович, як генератор ідей та основоположник футуризму, відкидав міщанський погляд на мистецтво, постійно шукав нових, нетрадиційних шляхів відображення навколишнього світу.

У багатьох музеях світу зберігаються нині роботи Давида Бурлюка. 1994 року в Уфі (Башкирія) відбулася виставка творів художника, а в 1998 році – перша в Україні виставка його творів із музейних і приватних зібрань у національному художньому музеї (м. Київ). Останнім часом видаються альбоми-каталоги, проходять пленери-семінари художників, присвячені митцеві тощо. І це відрадно. Адже тривалий час і в Україні, і в Росії Давида Бурлюка згадували лише вряди-годи. І це тоді, коли його ім'я було добре відоме в усьому мистецькому світі. Його знають у Японії, США. В Нью-Йорку навіть відкрили персональний меморіальний музей. В Україні ж, яка дала світові неповторний талант, на жаль, мовчали. І лише в роки незалежності нарешті згадали. На Сумщині, зокрема, широко відзначили ювілей – 120-річчя і 125-річчя від дня народження. Численні заходи проходять на батьківщині художника і поета з нагоди 130-ліття. Зокрема, на осінь заплановані масштабні заходи в Лебединському районі і в Сумах.

Ось такий він – український батько російського футуризму, художник-футурист, поет, теоретик мистецтва, літературний і художній критик, видавець. І хоча його ім'я сьогодні все частіше звучить в Україні, все ж, на жаль, залишається напіввідомим для широкого українського загалу. Нинішній ювілей уславленого земляка – чудовий привід згадати і його, і спадщину, і малу батьківщину, яка вивела талант на світові обшири.